

УДК 811.161

Онуфрієнко Г.С.¹, Коваленко Є.В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-217 ЗНТУ

ТЕРМІНИ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО-БІОЛОГА І.І. МЕЧНИКОВА

Лауреат Нобелівської премії, автор понад 300 ґрунтовних наукових праць з імунології, мікробіології, еволюційної ембріології та порівняльної патології, І. Мечников також залишив у спадок і філософські трактати, і спогади, і виступи, і переклади. Вчений був справжнім поліглотом – свої наукові праці вільно писав англійською, німецькою, російською та французькою мовами, в яких найчастіше використовував терміни давньогрецького та латинського походження, хоча знав і термінологію, що брала свої витoki з англійської мови. На основі своїх численних дослідів науковець придумав і нові терміни, які стали визначальними для подальшого розвитку біології та медицини.

Терміни медицини та біології були і є актуальним об'єктом наукових праць багатьох дослідників, серед яких – О. Загрекова, Т. Кочеткова, Т. Лепеха, Н. Місник, Г. Навчук, М. Русакова, Д. Сизонов, І. Терлецька, А. Ткач, Л. Філюк та ін. Наукову творчість І. Мечникова комплексно вивчали Б. Могилевський, В. Омелянський, А. Шабров та ін. Мета цієї наукової розвідки – лінгвістично проаналізувати терміни, що вперше запропоновані всесвітньо відомим ученим, та семантично схарактеризувати терміни, активно використовувані ним у науковій комунікації.

Поміж термінів, які вчений особисто упровадив у професійну комунікацію біологів та медиків, є однослівні композити (наприклад, *геронтологія*, *фагоцитоз*, 1882 р.) й складені терміноодиниці (*фагоцитарна теорія*, 1883 р.). Переважну більшість із них утворено з коренів давньогрецької мови. За частиномовною природою ці терміни є іменниками, що дозволяє активно творити від них інші частини мови, зокрема прикметники (наприклад, *геронтологічний*, *фагоцитарний*), які у свою чергу стають компонентами складених термінів, побудованих за моделлю «прикметник + іменник (опорне слово)». У контексті стратифікаційного аналізу лексики фахових текстів усі запропоновані науковцем терміни є абсолютною специфічними, тобто вузькоспеціальними, а відтак обслуговують переважно фахове середовище медиків, біологів, фізіологів.

На основі своєї фагоцитарної теорії імунітету І. І. Мечников увів в обіг два базові терміни: *фагоцити* та *фагоцитоз* (давньогрец. *Φαγῆν* - пожирати і *κύτος* - клітина). Учений розробив теорію довголіття, яку назвав *ортобіоз* (від давньогрец. *ὀρθός* «прямий; правильний» + *βίος* «життя» – правильний, розумний спосіб життя), вважаючи, що старість як хворобу можна лікувати

режимом харчування та гігієнічними заходами. Оскільки наука *ортобіотика* досліджує механізми протистояння стресам, способи захисту від службових неприємностей, комунікативних девіацій, то нині є вельми важливою в кожній професії як системоутворювальна умова довголітньої працездатності людини. Серед термінів, які вчений найчастіше використовував у своїх наукових працях, – однослівні терміни-іменники (*імунітет, інфекція, лізосоми, мікробіологія, патологія, цитологія, чума*) та двокомпонентні терміни-словосполучення (*еволюційна ембріологія, порівняльна ембріологія, черевний тиф*). Колеги метафорично називали І. Мечникова поетом мікробіології. Важливу роль його праці відіграли й у становленні *патології* (від давньогрец. *ráthos* – страждання, хвороба). Нині функціонують складені терміни *загальна патологія, патологічна фізіологія, патологічна анатомія*. Терміном *патологія* позначено і хворобливі зміни різних органів та систем (*патологія печінки, нервової, ендокринної систем*), і загальні порушення життєдіяльності організму (*патологія обміну, вікова патологія*), і зміни, що викликаються спеціальними та надзвичайними впливами на організм (*радіаційна патологія*) і на великі колективи (*професійна патологія*).

У сучасному соціумі чимало медичних термінів активно використовують не тільки медики. Це, наприклад, такі іменникові іншомовні терміни, як *імунітет, інфекція, патологія* та їх прикметникові похідні гібридної мовної природи *імунний, інфекційний, патологічний*. Деякі з цих термінів запозичені з медичної мови в інші фахові субмови, де набули дещо іншого термінологічного значення. Порівняємо: мед. *теорія імунітету* (пояснює складну роботу системи імунного захисту організму) та юр. *депутатський імунітет* (недоторканність депутата, притягнення його до відповідальності лише з дозволу парламенту чи його органів); мед. *інфекційна патологія* (розлади здоров'я людей, що викликаються живими збудниками та продуктами їх життєдіяльності) та псих., соц. *соціальна патологія* (відхилення від норми людської поведінки, відсутність чи порушення моральних якостей, що є шкідливим або небезпечним як для самої людини, так і для суспільства в цілому).

Отже, ставши професором Одеського університету у 25 років, І. Мечников збагатив різні наукові галузі і вагомими досягненнями, і новими поняттями та терміноодинацями на їх позначення, доказавши, що саме фахівці стають авторами багатьох галузевих термінів, частина з яких може з часом вийти за межі цих галузей і набути масштабного поширення в суспільстві. Серед найвідоміших термінів, які запровадив І. Мечников та які стали загальноприйнятими у науковій комунікації, – це назви медичних наук та терміни, що пояснюють захисну функцію імунітету. Упродовж усього життя вчений дотримувався етики наукового спілкування.